

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa

Pennanen, Laura

2011 Laurea

Sakon muuntorangaistusten käsittely
Hyvinkään käräjäoikeudessa

Laura Pennanen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Elokuu, 2011

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää
Liiketalous
Oikeudellinen asiantuntijuus

Tiivistelmä

Laura Pennanen

Sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa

Vuosi 2011 Sivumäärä 30

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa etenee, ja millainen on notaarien ja heidän sihteerinsä rooli muuntoasioiden käsittelyssä. Lisäksi työssä on selvitetty, kuinka paljon ja minkälaisia päätöksiä sakon muuntoasioissa tehtiin maaliskuun 2009 ja maaliskuun 2011 välisenä aikana Hyvinkään käräjäoikeudessa.

Työn teoriaosuudessa on tuotu lyhyesti esiin sakon muuntorangaistuksen lähtökohdat, historiaa sekä kehitysnäkymiä sekä kuvattu sakon muuntorangaistusasian käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa asian vireille tulosta ratkaisuun asti. Käsittelyn etenemisen selvittämiseksi on käytetty tutkimusmenetelminä pääasiassa osallistuvaa havainnointia sekä hiljaisena tietona toimivia haastatteluita. Teorian lisäksi työhön on liitetty lyhyt katsaus Hyvinkään käräjäoikeuden julistamiin sakon muuntorangaistuspäätöksiin.

Tutkimuksen tietolähteenä on käytetty kyseisen aikavälin sakon muuntorangaistusten päätös- ja pöytäkirja-asiakirjojen kopioita, jotta saataisiin mahdollisimman tuoretta tietoa sakon muuntoasioiden määristä sekä päätöksistä.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että käsitellyt sakon muuntorangaistustapaukset olisivat hiljalleen vähenemässä. Asiakirjojen avulla ei pystytty kuitenkaan tarkasti selvittämään sitä, onko sakon muuntojen käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa lisääntynyt vai vähentynyt vuodesta 2009 vuoteen 2011 mennessä 1.1.2010 tapahtuneiden käräjäoikeuksien tuomiopiirivaihdosten vuoksi. Tekemäni tutkimuksen tuloksista huolimatta näyttäisi siltä, että huhtikuusta alkaen sakon muuntoasioiden määrä ja muuntopäätökset ovat lähteneet huimaan kasvuun.

Asiasanat: Sakon muuntorangaistus, käsittely, Hyvinkään käräjäoikeus, muuntopäätökset

Laurea University of Applied Sciences
Hyvinkää
Business Management Programme
Juridical Expertise

Abstract

Laura Pennanen

The hearing in conversion of unpaid fines into imprisonment in Hyvinkää District Court

Year	2011	Pages	30
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to study how the process of hearing in the system of conversion unpaid fines into imprisonment progresses in the District Court and what are the roles of the notaries and their secretary in processing the cases.

Another aim was to study how much and what kind of punishments of conversion cases were sentenced from March 2009 to March 2011 in the Hyvinkää District Court.

The theory in the study covers starting points, history and improvements of the system of conversion of unpaid fines into imprisonment and describes the process of cases pending to conviction in Hyvinkää District Court. To find out the progress of the hearing I used observations and interviews as research methods.

In addition, a short overview of the rulings made in conversion of unpaid fines to imprisonment in the Hyvinkää District Court has been included in this thesis.

The research facts were conducted by studying sentences and minutes of the proceedings during the period.

The results of the study showed that the cases are gradually decreasing. Only by studying documents I could not find out if this kind of lawsuits have decreased or increased from the year 2009 to the year 2011 because of changing juridical districts of District Courts. Despite of the results of the study, there was a large increase in transferring cases and numbers imprisoned for failing to pay court-ordered fines from the beginning of April 2011.

Keywords: system of conversion unpaid fines into imprisonment, hearing, district court, sentences

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Muuntorangaistusjärjestelmän historia ja kehittyminen	7
	2.1 Uusimmat lakimuutokset ja niiden vaikutukset.....	8
	2.2 Kehitysnäkymiä	9
3	Hyvinkään käräjäoikeus	10
	3.1 Käräjäoikeus tuomioistuinyksikkönä	10
	3.2 Hyvinkään käräjäoikeus	11
4	Sakon muuntorangaistus.....	12
	4.1 Taustaa.....	12
	4.2 Sakkorangaistuksen täytäntöönpano.....	13
5	Muuntorangaistuksen määrääminen	14
	5.1 Muuntosuhde	14
	5.2 Muuntamatta jättäminen	15
	5.3 Lykkääminen	15
	5.4 Päätöksen oikaisu	16
	5.5 Täytäntöönpano ja päätöksestä valittaminen.....	16
6	Sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa	17
	6.1 Yleistä	17
	6.2 Vireilletulo	18
	6.3 Valmistelu	18
	6.4 Pääkäsittely	19
	6.5 Jälkitoimet	20
	6.6 Notaarin rooli prosessissa	21
	6.7 Sihteerin rooli prosessissa	22
7	Hyvinkään käräjäoikeuden sakon muuntoasioiden päätökset.....	22
	7.1 Muuntorangaistusvaatimusten määrä.....	22
	7.2 Muuntopäätökset	22
	7.3 Lykätyt päätökset	23
	7.4 Muuntamatta jätetyt päätökset	23
	7.5 Sillensä jätetyt päätökset	23
	7.6 Tutkimatta jätetyt päätökset	23
	7.7 Oikaisu ja muutoksenhaku.....	24
	7.8 Johtopäätökset ja pohdinta	24
8	Kehitysehdotukset	25
	8.1 Tutkimatta jätetyt päätökset	25
	8.2 Päätösten luominen.....	25

8.3	Tiedottaminen paikalle saapumisen tärkeydestä ja päätöksestä.....	25
8.4	Tiedottaminen	26
9	Lopuksi	26
	Lähteet	28
10	Liitteet	30
10.1	Säädösluettelo	30

1 Johdanto

Viime vuosikymmeninä useilla lainmuutoksilla on pyritty vähentämään sakon muuntorangaistusta suorittavien henkilöiden lukumäärää muuntorangaistusmenettelyn työllistävyyden sekä vankimäärän kasvun vuoksi. (HE 203/2006.) Sakon muuntorangaistuksen kokonaismäärää on vähennetty muun muassa toimenpiteistä luopumismahdollisuuksia lisäämällä, sakon ja vankeuden välistä muuntosuhdetta muuttamalla, muuntorangaistuksen enimmäisaikaa lyhentämällä samoin kuin muunnettavissa olevien sakkojen alaa supistamalla. Huomattavasti sakko-vankien määrää vähensi vuoden 2008 lokakuun alusta voimaan tullut uudistus, jossa rangaistusmääräyssakkojen sekä monien uhkasakkojen muuntokelpoisuus poistettiin. (Matikkala 2010, 75.)

Tämän case-tyyppisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa etenee, ja minkälaisia päätöksiä tehtiin maaliskuun 2009 ja maaliskuun 2011 välisenä aikana. Hyvinkään käräjäoikeus käsitteli kyseisenä aikana yhteensä 608 muuntoasiaa, joista 335 muunnettiin vankeudeksi.

Työn teoriaosuus käsittelee sakon muuntorangaistuksen lähtökohtia, historiaa sekä kehitysnäkymiä sekä kuvaa muuntorangaistusasian käsittelyä Hyvinkään käräjäoikeudessa asian vireille tulosta ratkaisuun asti. Teoriaosuus toimii hyvin taustana sakon muuntoasioiden päätösten käsittelylle.

Päädyin opinnäytetyön aiheeseeni suorittaessani harjoittelua Hyvinkään käräjäoikeudessa. Olin seuraamassa sakon muuntoasioiden käsittelyä sekä tein päätösasiakirjoja notaarille allekirjoitettavaksi. Silloin aloin pohtia muuntorangaistuksen oikeudenmukaisuutta, sen käsittelyn työllistävyyttä sekä sitä, että monet eivät edes tiedä, mitä sakon muuntorangaistus käytännössä tarkoittaa. Tämän vuoksi päätin nostaa aiheen esille ja tutustua itsekin siihen lähemmin. Susanna Nousiainen on käsitellyt muuntorangaistusjärjestelmää vuonna 2008 opinnäytetyössään ja mielestäni tätä taustalla pitäen on hyvä syventyä tarkemmin muuntoasian käsittelyyn käräjäoikeudessa sekä pohtia, miten vuoden 2008 lainmuutokset vaikuttivat muuntoasioiden käsittelyyn ja mitä on suunnitteilla tulevaisuuden varalle.

2 Muuntorangaistusjärjestelmän historia ja kehittyminen

Sakkoon on liittynyt jo varhain muuntorangaistuksen mahdollisuus. Vuoden 1734 laissa muuntorangaistukseksi saatettiin määrätä vankeutta, työrangaistus, vesi-leipä -vankeus tai muu ruumiinrangaistus. Vasta vuoden 1889 rikoslaisissa muuntorangaistuksen muodoksi vahvistettiin nykyiseen tapaan vankeus. (Lappi-Seppälä 2000, 163.)

1960-luvulta lähtien sakon muuntorangaistuksen käyttöä on pyritty rajoittamaan useilla lainmuutoksilla. Vuoden 1999 sakkouudistus oli merkittävä aika muuntorangaistuksen historiassa. Päiväsakon alin rahamäärä kaksinkertaistui, ja erityisesti vähävaraisimpien mahdollisuudet maksaa sakkoja heikentyivät. (Savolainen 2004.) Sakkouudistuksella laajennettiin tuomioistuimen oikeutta jättää sakko tai osa siitä muuntamatta. Lisäksi muuntorangaistus voitiin jättää muuntamatta myös, mikäli sakkoon johtanut rikos oli tehty alle 18-vuotiaana. Syyttäjälle annettiin oikeus jättää tietyin edellytyksin vaatimatta muuntorangaistuksen määräämistä. Samassa yhteydessä säädettiin siitä, että sakkojen perimistä jatketaan, jos muuntorangaistusta ei määrätä.

Vuonna 2002 tuli voimaan uusi laki sakon täytäntöönpanosta (672/2002), jossa Oikeusrekisterikeskukselle annettiin oikeus tietyin ehdoin luopua maksamatta olevan sakon tai sen osan täytäntöönpanosta. Tuomioistuin sai luvan lykätä sakon muuntoasian käsittelyä maksutilanteen selvittämiseksi. (HE 76/2005.) Lainmuutoksen jälkeen sakot eivät enää ole olleet ulosotossa viimeiseksi suoritettavia saatavia. Osa sakoista oli tullut nimittäin muuntoon siksi, että sakotetun varat oli ulosotossa käytetty muihin velkoihin, eikä rahaa ollut enää jäänyt sakkojen maksuun. (Kuivajärvi 2003, 114.)

Vuonna 2006 lakia muutettiin siten, että virallisen syyttäjän oli aiheen ilmetessä omasta aloitteestaan tai tuomioistuimen pyynnöstä hankittava ulosottomieheltä selvitys maksuvelvollisen taloudellisesta asemasta. Myös muuntorangaistusjärjestelmää lievennettiin siten, että kolmea maksamatta olevaa päiväsakkoa vastasi yhden päivän vankeus ja muuntorangaistuksen pituus oli vähintään 4 päivää ja enintään 60 päivää entisen 90 päivän sijasta. Yhteenlaskettujen muuntorangaistusten pituus yhdellä rangaistuskaudella alennettiin myös 120 päivästä 90 päivään. Lakiin otettiin myös uusi säännös, jonka mukaan muuntorangaistusta ei saanut määrätä ilman erityistä syytä, mikäli maksamatta olevia päiväsakkoja oli vähemmän kuin 12 tai uhkasakkojen määrä vähemmän kuin 120 euroa. (HE 203/2006; HE 164/2007.)

2.1 Uusimmat lakimuutokset ja niiden vaikutukset

Uuden rikoslainmuutoksen voimaantultua 1.3.2007 enintään 20 päiväsakon suuruisia maksamattomia rangaistusmääräysmenettelyssä poliisin antamia ja syyttäjän vahvistamia sakkoja ei enää muunnettu vankeudeksi. Muuntokielto koski myös sakkoa, joka oli määrätty tuomioistuimessa rangaistusvaatimuksen vastustamisen seurauksena. (Savolainen 2007.)

Lokakuussa 2008 laajennettiin edellisenä vuonna voimaan tullutta muuntokieltoa siten, että se tuli koskemaan kaikkien rangaistusmääräysmenettelyssä annettujen sakkojen ja lähes kaikkien uhkasakkojen muuntamista vankeudeksi. (Savolainen 2009.) Uhkasakko tuli muuntaa van-

keudeksi vain, mikäli se oli määrätty oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottoaaren nojalla. (Oikeusrekisterikeskus 2011.)

Edellisvuosien ja erityisesti vuoden 2008 lakimuutosten todettiin toimivan toivotusti, ja tämä kehityssuunta voitiin todeta ensimmäistä kertaa Rikosseuraamusalan tilastoissa toukokuussa 2009. Rikosseuraamusviraston vankilukutilaston mukaan heinäkuun 2009 alussa sakkovankeja oli Suomen vankiloissa lähes 40 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2008 vastaavaan aikaan. (Savolainen 2009, 2010b.) Mediassa väitetyn tiedon mukaan vuoden 2008 sakkolain uudistus olisi lisännyt rikollisuutta tai aiheuttanut miljoonien vähennyksen sakkotuloihin. Oikeusministeriön mukaan tämä on väärää tietoa. Ensimmäinen väite, jonka mukaan uudistus olisi lisännyt rikollisuutta, on osoitettu vääräksi juuri tätä kysymystä koskeneella erillistutkimuksella. Lainmuutoksen vaikutus selvitettiin eduskunnan pyynnöstä Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksella. Tutkimus perustui edustavaan 150 000 henkilön otokseen ja kattavaan rekisteriaineistoon. (Aamuposti 2011, 10.) Raportti tutkimuksesta ilmestyi joulukuussa 2010 nimellä OPTL:n verkkokatsauksia 16/2010. Ministeriön mukaan uusi laki ei ole myöskään lisännyt sakkomaksujen laiminlyöntejä, eikä valtio ole menettänyt miljoonia. Pääselityksenä sakkotulojen vähenemiselle on se, että annettujen rangaistusmääräyksien määrä vuosina 2009 ja 2010 on ollut merkittävästi vähemmän kuin toimittajan käyttämänä vertailuvuotena 2008. Määräyksiä annettiin vuonna 2008 noin 255 000, kun lukumäärä vuonna 2010 oli noin 211 000. Vähennystä on tällöin siten noin 17 %. Toinen selitys on perintätuloksen paraneminen ajan kuluessa. Tämän vuoksi vuonna 2008 määrätystä sakoista on luonnollisesti saatu perityksi suurempi osuus kuin vuonna 2010 määrätystä. (Surakka 2011.) Sakkouudistus vaikutti kuitenkin viranomaisten toimintaan. Niin sanottuja pikkurikoksia käsitellään nykyään useammin käräjäoikeuksissa, sillä tietyt tahot ovat linjanneet vievänsä kaikki ennen rangaistusmääräysmenettelyssä normaalisti käsiteltävät rikokset esitutkintaan, syyttäjän käsiteltäväksi ja sitä kautta tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tästä aiheutuu oikeuslaitokselle luonnollisesti enemmän kustannuksia, vuosittain vajaan miljoona euroa. Toisaalta uudistus vähensi sakkovankien määrää, mikä merkitsee laskennallisesti noin 8 miljoonan euron vuosittaista säästöä. (Savolainen 2010c.)

2.2 Kehitysnäkymiä

Oikeusministeriön työryhmä on selvittänyt mahdollisuuksia ottaa käyttöön jonkinlainen yhdyskuntaseuraamus sakkovankeuden vaihtoehdoksi. Vaihtoehtoisiksi seuraamuksiksi työryhmän mielestä saattaisivat soveltua yhdyskuntapalvelu jollakin tavalla tai suunnitteilla oleva valvontarangaistus, jossa vangin liikkeitä seurataan sähköisesti. Työryhmä katsoo näiden seuraamusten käyttöön muutorangaistuksena liittyvän monia periaatteellisia ja käytännöllisiä hankaluuksia. Jotta jokin yhdyskuntaseuraamus olisi sakon muutorangaistuksena mahdollista, edellyttäisi se sakkovangeille järjestettäviä erityisiä tukitoimia sekä soveltuvien suorituspaikkojen löytämistä. Oikeusministeriö on 11.1.2010 asettanut toimikunnan jatkamaan selvitys-

työtä ja pohtimaan, millainen yhdyskuntaseuraamus soveltuisi vankeuden ohella sakon muuntorangaistukseksi. (Oikeusministeriö 2010.) Toimikunnan on määrä laatia ehdotukset 31.12.2011 mennessä, jonka jälkeen on mahdollista arvioida, voidaanko sakon muuntorangaistusta koskevaa lainsäädäntöä uudistaa.

Työryhmä laati myös ehdotuksia sakon muuntorangaistuksen kehittämiseksi. Työryhmän ehdotuksen mukaan sakkoa ei enää muunnettaisi vankeudeksi vain sen vuoksi, ettei tuomittu pystyisi sitä maksamaan. Muuntorangaistus voitaisiin tuomita vain sellaisille sakotetuille, joiden rikokset osoittavat ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. Lisäksi työryhmä ehdotti rangaistusmääräysmenettelyssä tuomittujen sakkojen palautumista muuntokelpoisiksi tietyin edellytyksin sekä sakkojen maksua vankilassa kiellettäväksi. Työryhmän mukaan myös muuntorangaistuksen määräämismenettelyä voisi muuttaa siten, että syyttäjä voisi jättää osallistumatta muuntorangaistusasioihin ja vireille muuntorangaistuksen laittaisi Oikeusrekisterikeskus. (Savolainen 2010a; Toimikunta valmistelemaan yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistusta 2010.)

3 Hyvinkään käräjäoikeus

3.1 Käräjäoikeus tuomioistuinyksikkönä

Käräjäoikeus on Suomen oikeuslaitokseen kuuluva riippumaton tuomioistuin, jota sitoo vain voimassa oleva oikeus. Tuomioistuinten riippumattomuus taataan perustuslaissa. Käräjäoikeus on alioikeus, ja sen ratkaisu voidaan yleensä saattaa ylemmän tuomioistuimen eli hovioikeuden tutkittavaksi.

Käräjäoikeudet käsittelevät riita-, rikos- ja hakemusasioita. Riita-asioissa on kysymys yksityisten ihmisten tai yritysten erimielisyyksien ratkaisemisesta puolueettomasti tuomioistuimessa. Kysymys voi olla esimerkiksi vahingonkorvauksesta, perintöriidasta, kaupan purkamisesta tai huoneiston vuokrasta. Rikosasian oikeudenkäynnissä selvitetään, onko epäilty syyllistynyt rikokseen ja päätetään, millainen rangaistus tekijälle teosta määrätään. Hakemusasioita ovat muun muassa avioeroasiat, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat, edunvalvojan määrääminen, pesänjakajan määräys, konkurssi sekä yksityishenkilön velkajärjestely. (Käräjäoikeudessa käsiteltävät asiat 2011.) Käräjäoikeuteen tulevat asiat käsitellään joko istunnossa, johon jutun osapuolet kutsutaan tai kansliamenettelyssä, jolloin asia ratkaistaan vain asiakirjojen perusteella. (Oikeuslaitos 2011.)

Suomessa on ollut 1.1.2010 lukien yhteensä 27 käräjäoikeutta entisen 54 sijasta. Uudet käräjäoikeudet on muodostettu pääosin maakuntapohjalta. Toiminta monilla vanhoilla käräjäoikeuspaikkakunnilla kuitenkin jatkuu toistaiseksi toimitilajärjestelyistä riippuen. Käräjäoikeuden

päällikkönä toimii laamanni ja muut tuomarit ovat käräjätuomareita. Lisäksi maallikkojäsenet eli lautamiehet voivat ratkaista tiettyjä asioita sekä tuomioistuinharjoittelua suorittavat notaarit yksinkertaisempia asioita kuin tuomarit. Myös erityisen koulutuksen saanut kansliahenkilökunta voi ratkaista eräitä selviä ja riidattomia velkomus- ja hakemusasioita. (Käräjäoikeus 2011.)

Käräjäoikeudella on oma maantieteellinen alueensa, jota kutsutaan tuomiopiiriksi. Tuomioistuimella on oikeus käyttää tuomiopiirissään tuomiovaltaa. Käräjäoikeuden tuomiopiiri koostuu yhdestä tai useammasta kunnasta. Säädöksellä voidaan joissakin tietyissä asioissa määrätä jonkin käräjäoikeuden tuomiopiiriksi useammankin käräjäoikeuden alue, jolloin tiettyjen asioiden käsittely saadaan keskitetyksi vain joihinkin käräjäoikeuksiin. Lainsäädännössä on määrätty, missä tuomiopiirissä mikäkin asia ratkaistaan. Esimerkiksi riita-asia käsitellään tuomiopiirissä, johon vastaajan kotipaikka kuuluu ja rikosasia tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä rikos on tehty. (Tuomiopiiri 2010.)

3.2 Hyvinkään käräjäoikeus

Käräjäoikeuden tehtävänä on antaa oikeusturvaa tuomiopiirissään ratkaisemalla sen käsiteltäväksi saatetut asiat varmasti, luotettavasti, nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin. Hyvinkään käräjäoikeuden tuomiopiiri käsittää Hyvinkään ja Riihimäen kaupungit sekä Hausjärven, Lopen ja Nurmijärven kunnat. (Hyvinkään käräjäoikeuden työjärjestys 2010.) Riihimäen käräjäoikeus yhdistyi 1.1.2010 Hyvinkään käräjäoikeuteen, mutta säilyttää edelleen omat tilansa Riihimäellä toistaiseksi. Tarkoituksena on alkaa laajentaa Hyvinkään virastotaloa, jolloin Riihimäen toimipaikan henkilöstö siirtyy myös Hyvinkäälle. Hyvinkään käräjäoikeuden toimintaa johtaa laamanni Leena Kartimo, jonka apuna hallinto- ja talousasioissa toimii hallinto-osasto. Laamanni määrää henkilöstön sijoittelun osastoihin, yksiköihin ja kanslioihin. Laamannin lisäksi henkilökuntaan kuuluu 11 käräjätuomaria, 25 kansliahenkilökuntaan kuuluvaa henkilöä, kuusi haastemiestä sekä kolme notaaria. Hyvinkään käräjäoikeudessa on kaksi lainkäyttöosastoa ja niiden yhteydessä toimiva hakemus- ja summaaristen asioiden yksikkö sekä hallinto-osasto ja sen yhteydessä toimivat asiakaspalveluyksikkö ja tiedoksiantoyksikkö. Lainkäyttöosastoista osasto 1 käsittelee riita-, rikos-, hakemus- ja pakkokeinoasioita, ja osastolla on hakemus- ja summaaristen asioiden yksikkö. Lainkäyttöosasto 2 käsittelee riita-, rikos- ja pakkokeinoasioita sekä konkurssi- ja velkajärjestelyasioita. Hallinto-osasto huolehtii talous- ja henkilöstöhallinnosta, toimitiloista, tietotekniikkapalveluista, asiakaspalvelusta, turvallisuudesta, tiedoksiannoista sekä käräjäpäivystyksestä. Hallinto-osastoon kuuluvat laamanni, johtava osastosihteeri, osastosihteeri, Hyvinkään ja Riihimäen kanslian neljä toimistosihhteeriä sekä kuusi haastemiestä.

4 Sakon muuntorangaistus

Sakon muuntamiseen liittyvä lainsäädäntö perustuu pääasiassa rikoslakia (39/1889) koskevaan 2 a lukuun, sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin (672/2002), sakon täytäntöönpanosta annettuun valtioneuvoston asetukseen (789/2002) sekä vankeuslakiin (767/2005).

Tuomitut päiväsakot ja oikeudenkäynnin turvaamiseksi asetetut uhkasakot on muunnettava vankeudeksi, mikäli niiden täysimääräinen maksaminen on laiminlyöty eikä niitä ole saatu perityksi ulosottoteitse (Melander 2010, 156). Suomessa sakkojen perintäjärjestelmä toimii tehokkaasti ja sakoista noin 90 prosenttia saadaan perityksi. Muuntokelpoisista sakoista vankeudeksi muunnetaan täten noin 10 prosenttia, josta vain noin 1,5 prosenttia todella suoritetaan vankeutena. (Viljanen 2006, 370.)

Haastamista ei saa sakon täytäntöönpanosta annetun lain (673/2002) 3 luvun 24 §:n mukaan suorittaa, mikäli maksuvelvollinen on suorittamassa asevelvollisuutta, on reservin kertausharjoituksessa tai palvelemissa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä tai mikäli hänelle on myönnetty yksityishenkilön velkajärjestely siitä annetun lain (57/1993) mukaan.

4.1 Taustaa

Sakkorangaistuksen määräämisessä sovelletaan päiväsakkojärjestelmää, joka otettiin käyttöön vuonna 1921. Päiväsakkojen lukumäärä määräytyy yleisten rangaistusten mittaamista koskevien periaatteiden mukaan tekijän syyllisyyden ja teon vakavuuden perusteella. Päiväsakkojen vähimmäismäärä on 1 ja enimmäismäärä on 120. Mikäli tekijä tuomitaan samalla kertaa useampaan sakkorangaistukseen, yhteisen sakkorangaistuksen enimmäismäärä on 240 päiväsakkoa. Lukumäärän ohella päiväsakon rahamääräiseen suuruuteen vaikuttaa myös päiväsakon rahamäärä, joka vahvistetaan sakotettavan tulojen ja maksukyvyn mukaan. Taustalla ovat näin ollen yhdenvertaisuuden asettamat säännökset. Perussäännön ajatuksena on, että yksi päiväsakko vastaisi yhtä kuudeskymmenesosaa sakotettavan keskimääräisestä kuukausitulosta, josta on vähennetty valtioneuvoston asetuksella määriteltävät verot ja maksut sekä kiinteä peruskuluvähennys. (Melander 2010, 154-155; RL 2:2.) Vuoden 1999 uudistuksen jälkeen lähtökohdiksi tulivat, että sakot määrätään sakotettavan nettotuloista, kaikille määrättävän peruskuluvähennyksen summa on 225 euroa ja elatusvelvollisuus alentaa päiväsakon rahamäärää 3 euroa sakotettavan elatuksen varassa olevaa puolisoa ja jokaista alaikäistä lasta kohti. (Koskinen 2008, 94.) Alin päiväsakon rahamäärä on 6 euroa. Päiväsakon rahamäärä vahvistetaan täysin euroin ja ylimenevät sentit jätetään huomioimatta. Sakon kokonaismäärä saadaan aikaan kertomalla keskenään päiväsakon lukumäärä ja sen määrä. Sakotettavan päiväsakon rahamäärän vahvistamisen lähtökohtana on viimeksi toimitetun verotuksen mukaiset tulot.

Mikäli tulot ovat muuttuneet olennaisesti, arvioidaan ne muun saatavan selvityksen perusteella. (Melander 2010, 155.)

Uhkasakot ovat myös rikoslain 2a luvun 4 §:n mukaan muunnettavissa vankeudeksi, jos ne on tuomittu tuomioistuimen oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tai ulosottoaaren nojalla. Oikeudenkäynnin kulun turvaamiseksi tuomituilla uhkasakoilla tarkoitetaan muun muassa poissaolosakkoja ja sakkoja, joissa sakon uhka oli asetettu asiakirjan esittämisvelvollisuuden tehosteeksi. (Matikkala 2010, 76.)

4.2 Sakkorangaistuksen täytäntöönpano

Rikoslain 8 luvun 11 §:n mukaan tuomitun sakon täytäntöönpanokelpoisuus raukeaa viiden vuoden kuluttua lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä. Oikeusrekisterikeskus huolehtii sakkorangaistuksen täytäntöönpanotehtävistä. Viranomaiset lähettävät määräämistään seuraamuksista tiedon Oikeusrekisterikeskukseen, jossa asiat rekisteröidään täytäntöönpanojärjestelmään. (Oikeusrekisterikeskus 2011.) Järjestelmä tarkastaa onko seuraamus jo maksettu, ja jos sakotettu ei ole maksanut sakkoa vapaaehtoisesti tuomioistuimen antamalla tilillepanokortilla, lähettää oikeusrekisterikeskus hänelle maksukehotuksen. Jos maksukehotuskaan ei tuota tulosta, siirtyy asia ulosottoon, jossa sakotetulle on mahdollista antaa maksuaikaa. Jos sakkoa ei kuitenkaan saada ulosotossakaan perityksi, tai sakotettu todetaan ulosotossa varattomaksi, on sakotettu haastettava muuntorangaistusmenettelyyn. Mikäli sakotettua ei tavoiteta, palautetaan täytäntöönpanoasiakirjat Oikeusrekisterikeskukselle, joka antaa asiaa etsintäkuulutuksen. Kun etsintäkuulutettu tavataan, haastetaan hänet sakonmuuntoistuntoon. (Lakimies 2001/4, 700-701.)

Haastemieslain (505/1986) 1 tai 6 §:ssä mainittu virkamies kutsuu antamallaan haasteella maksuvelvollisen muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin. Haasteessa maksuvelvollinen kutsutaan saapumaan tuomioistuimen sakon muuntoistuntoon vastaamaan virallisen syyttäjän vaatimukseen muuntorangaistuksen määräämisestä. Haastetulle annetaan haastamisesta todistus, jossa ilmoitetaan käsittelyajankohta- ja paikka, perittävät sakot tunnistetietoineen, tieto siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta ja se, että hän voi halutessaan toimittaa kirjallisen vastineen tuomioistuimelle ennen asian käsittelyä. Maksuvelvolliselle varataan vielä tilaisuus maksaa sakko saamallaan tilillepanokortilla, joka sisältää sakon maksamista ja maksusuorituksen oikeaa kohdentamista varten tarvittavat tiedot. Haasteen antava virkamies on tietoinen tuomioistuimen muuntoistuntopäivistä ja tämän perusteella hän määrää asian käsittelypäivän siten, että maksuvelvolliselle jää vähintään kuukausi aikaa maksaa muunnettava oleva sakko ennen oikeudenkäyntiä. (Sakon täytäntöönpanoL 3: 25-27.)

Haastamisen tehneen virkamiehen on ilmoitettava haastamisesta toimittamalla haastetodistuksen kappale viralliselle syyttäjälle sekä Oikeusrekisterikeskukselle. Mikäli haastamiseen oikeutettu virkamies havaitsee jonkin laissa säädetyn haastamisen esteen, on hänen ilmoitettava siitä Oikeusrekisterikeskukselle. Haastettuaan vastaajan muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin toimittaa ulosottomies tietojärjestelmästä viralliselle syyttäjälle muuntorangaistuksen määräämistä varten sakkoa ja sen maksutilannetta koskevat tiedot. Mikäli haastamisen on tehnyt muu haastamiseen oikeutettu virkamies, tiedot syyttäjälle toimittaa Oikeusrekisterikeskus. (Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 3:11-12)

5 Muuntorangaistuksen määrääminen

Vaatumuksen sakon muuntamisesta vankeudeksi esittää syyttäjä. Sakon muuntorangaistus määrätään erillisessä oikeudenkäynnissä, ja sen voi käsitellä lainoppinut jäsen ilman lautamiehiä tai heidän kanssaan. Lainoppineella jäsenellä tarkoitetaan laamannia, kärjätuomaria, kärjäviskaalia sekä neljä kuukautta virassa toiminutta notaaria. Muuntoasia käsitellään yleensä siinä alioikeudessa, jonka tuomiopiirissä sakotettu asuu tai hänet tavataan. Enemmistö tapauksista käsitellään tapaamispaikan kärjäoikeudessa, sillä usein sakotettu haastetaan etsintäkuulutuksen perusteella tien päällä, esimerkiksi ratsiassa, pidätyksen yhteydessä tai passintarkastuksessa. (Utriainen 1989, 121.)

5.1 Muuntosuhde

Sakon muuntamiseksi vankeudeksi tarvitaan jokin muuntosuhde, jotta saadaan selville, kuinka pitkää vankilassaoloaikaa tietynsuuruinen sakkorangaistus merkitsee (Matikkala 2010, 76). Maksamattomat päiväsakot muunnetaan vankeudeksi laissa vahvistettua muuntosuhdetta käyttäen siten, että kolmea maksamatonta päiväsakkoa vastaa yksi päivä vankeutta. Mikäli tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ei ole kolmella jaollinen, ylimenevää osaa ei muunneta. Uhkasakkoa muunnettaessa jokaista täyttä 30 euron määrää vastaa yhden päivän vankeus. Muuntorangaistuksen vähimmäispituus on kuitenkin neljä päivää, enimmäispituus 60 päivää ja yhteenlasketun muuntorangaistusten pituus yhdellä rangaistuskaudella enintään 90 päivää. Vähimmäispituudesta johtuu myös se, että mikäli henkilöllä on maksamatta olevia päiväsakkoja vähemmän kuin 12 tai maksamattomien uhkasakkojen määrä on vähemmän kuin 120 euroa, muuntorangaistusta ei määrätä kuin erityisistä syistä. (Melander 2010, 156.)

Samalla kertaa muunnettavista sakoista määrätään vain yksi muuntorangaistus. Suorittamatta olevat päiväsakot lasketaan ensin yhteen, ja tämän jälkeen lasketaan muuntorangaistuksen pituus selostettuja säännöksiä noudattaen. (Matikkala 2010, 77.)

5.2 Muuntamatta jättäminen

Vuonna 1977 lakiin otettiin mahdollisuus jättää muuntorangaistus kokonaan määräämättä. Muuntamatta jättämisen soveltamisalaa on viimeaikoina laajennettu tarkoituksena vähentää muuntorangaistuksen käyttöä. (Melander 2010, 156-157.)

Sakko tai osa siitä voidaan jättää muuntamatta Rikoslain 2 luvun 6 §:n mukaan, mikäli sakkoon johtanutta rikosta sen haitallisuus huomioon ottaen on kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä, sakkoon johtanut rikos on tehty alle 18-vuotiaana tai muuntorangaistusta on muuten pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana ottaen huomioon sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet, rikoksesta hänelle aiheutuneet muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat.

Mikäli muuntorangaistuksen kohteena on yhteinen sakkorangaistus, on tuomioistuimen otettava huomioon, että siihen voi sisältyä sakko, jota ei saa muuntaa vankeudeksi. Tuomioistuimen tulee arvioida myös muuntorangaistusta määrätessään sen osuus yhteisestä rangaistuksesta sekä jättää se muuntamatta vankeudeksi. (Dan Frände 2005, 400.)

Rikoslain 2 luvun 7 §:n mukaan myös maksamattoman uhkasakon sijasta tuomittava muuntorangaistus voidaan jättää määräämättä, mikäli päävelvoitetta, jota uhkasakko koski, on kokonaan tai osaksi noudatettu tai muuntorangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana, kun otetaan huomioon henkilön henkilökohtaiset olosuhteet, päävelvoitteen noudattamatta jättämisestä hänelle aiheutuneet muut seuraukset tai muut seikat.

Edellytyksenä kaikissa muuntamatta jättämisen tapauksissa on, että tärkeä yleinen etu ei vaadi vaatimuksen esittämistä. Tällä viitataan yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitämiseen ja rangaistusjärjestelmän uskottavuuteen. Harkinnassa on otettava huomioon rikos, josta muunnettava sakko on tuomittu, rikosten määrä, johon henkilö on syyllistynyt eli osoittaako jatkuva rikosten teko piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä ja onko sakotettu pyrkinyt maksamaan sakkojaan. (Lakimies 4/2001, 703.)

5.3 Lykkääminen

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 3 luvun 31 §:n mukaan tuomioistuin voi lykätä muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian varatakseen maksuvelvolliselle tilaisuuden vankeudeksi muunnettavaksi vaaditun sakon maksamista varten, sakon maksutilanteen selvittämistä varten tai maksuvelvollisen heikon taloudellisen aseman ja siihen johtaneiden syiden taikka muiden rikoslain 2a luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdassa tai 7 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen seikkojen selvittämistä varten.

Usein vastaajat pyytävät oma-aloitteisesti lykkäystä sakon maksamista varten, mutta mikäli he eivät ole tämänkaltaista mahdollisuudesta tietoisia, on heitä syytä informoida tästä. Lykkäystä ei tule kuitenkaan myöntää, jos sakkojen määrän vuoksi tai muusta syystä on ilmeistä, että sakot jäisivät kuitenkin maksamatta.

Laissa ei ole määräystä lykkäyksen pituudesta. Sakon muuntoasian käsittelyä voidaan lykätä sen mukaan, mikä katsotaan kyseisen henkilön kannalta sopivaksi. Yleisimmät lykkäysajat ovat yhdestä kolmeen kuukauteen. Yhden kuukauden lykkäystä käytetään erityisesti silloin, kun vastaaja väittää istunnossa tai puhelimitse maksaneen sakon tai toimittaneen kuitenkin maksusta sakosta, mutta kyseistä maksusuoritusta ei ole näkynyt vielä tuoreimmasta sakkorekisteriotteesta. Lykkäämisellä halutaan varmistua siitä, että maksu on kohdistettu oikeaan sakkoon. Yhden kuukauden lykkäystä käytetään usein myös silloin, kun henkilö ei pääse istuntoon jostakin syystä ja anoo kirjallisesti lausumalla tai puhelimitse lykkäystä sekä osoittaa samalla maksuhalukkuutta. Kolmen kuukauden lykkäystä käytetään usein silloin, kun sovitaan jokin summa, jota henkilö maksaa kuukausittain. Kolmen kuukauden välein muuntoasian oikeudenkäynnissä tarkastetaan, että henkilö on pysynyt sovituksessa maksusuunnitelmassa. Useamman kuukauden lykkäyksiä käytetään siinä tapauksessa, että henkilö on vapautumassa asepalveluksesta, vankilasta, hoitolaitoksesta tai saamassa työpaikan, veronpalautuksia tai tukia ja on halukas tämän jälkeen maksamaan sakkonsa pois. Asiaa lykättäessä on kuitenkin aina muistettava, ettei sakkojen täytäntöönpano ehdi raueta.

Mikäli tuomioistuin on lykännyt muuntoasian käsittelyä, on sen ilmoitettava maksuvelvolliselle uusi käsittelyajankohta, uhka poissaolon varalta sekä tilaisuus maksaa sakko vielä ennen oikeudenkäyntiä. Ilmoittamista käsittelystä poissa olleelle maksuvelvolliselle ei tarvitse tehdä, jos asiaa lykätään maksutilanteen selvittämistä varten.

5.4 Päätöksen oikaisu

Mikäli päätöksen julistamisen jälkeen ilmenee, että maksuvelvollinen on ennen julistamista maksanut kokonaan tai osan vankeudeksi muunnetuista sakoista, on muuntorangeistuksen määränneen käräjäoikeuden virallisen syyttäjän tai Oikeusrekisterikeskuksen ilmoituksesta oikaistava päätös maksamatta olevaa määrää vastaavaksi tai jätettävä sillensä. (Sakon täytäntöönpanoL 3:33.)

5.5 Täytäntöönpano ja päätöksestä valittaminen

Käräjäoikeuden ratkaisusta tehdään päätös, joka sisältää tarpeelliset tiedot asian käsittelystä, asianosaisista, vaatimuksista, vastauksista ja tuomioistuimen päätöksestä. Lukuun ottamatta lykkäyspäätöstä, käräjäoikeus ei lähetä päätöstä tuomitulle. Tuomitulla on itse mah-

dollisuus ottaa selvää päätöksestä, mikäli hän ei osallistunut istuntoon. Käräjäoikeuden on toimitettava päätökset Oikeusrekisterikeskukselle, kun nämä ovat lainvoimaisia. (Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 1:3.)

Oikeusrekisterikeskus hakee tämän jälkeen muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee. Vankeuslain 2 luvun 9 §:n mukaan muuntorangaistusta ei saa panna täytäntöön sinä aikana, jolloin sakotettu on hoidettavana päihdehuollon laitoksessa tai lastensuojelulaitoksessa. Ulosottomies huolehtii muuntorangaistukseen tuomitun toimittamisesta vankilaan.

Vankeudeksi muunnetun sakon periminen ulosottoimin katkeaa, kun tuomioistuin on määrännyt muuntorangaistuksen. Sakotetulle varataan lukuisia tilaisuuksia maksaa sakko vielä muuntorangaistuksen määräämisen jälkeenkin. Vastaajalle lähetetään maksukehotuksia, ja sakon suorittamiseen voidaan myöntää vielä maksuaikaakin. Maksuaikaa voidaan myöntää erittäin painavista syistä jopa yli vuodeksi. Muuntorangaistus raukeaa, jos tuomittu ennen muuntorangaistuksen suorittamisen aloittamista tai viiden seuraavan arkipäivän kuluessa maksaa muunnetuista sakoista suorittamatta olevan rahamäärän kokonaan. Jos täytäntöönpanavana on useita muuntorangaistuksia, tuomitulla on oikeus maksaa yksikin sakko kokonaan, jolloin muuntorangaistus raukeaa. (Sakon täytäntöönpanoL 3:34-36; HE 76/2005; VankL 2:8.)

Muutosta muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan päätökseen haetaan valittamalla. Päätökseen tyytymättömän tulee ensin ilmoittaa tyytymättömyyttään päätökseen seitsemän vuorokauden sisällä päätöksen julistamisesta. Tämän jälkeen hänen on puhevallan menettämisen uhalla toimitettava kirjallinen valituskirjelmä käräjäoikeuden kansliaan määräaikaan mennessä, joka on 30 päivää siitä päivästä, jona käräjäoikeuden ratkaisu julistettiin tai annettiin. Jos määräajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, lauantai, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, jouluaatto tai juhannusaatto, valitusaika jatkuu vielä seuraavana arkipäivänä.

6 Sakon muuntorangaistusten käsittely Hyvinkään käräjäoikeudessa

6.1 Yleistä

Hyvinkään käräjäoikeudessa sakon muuntorangaistusasioiden puheenjohtajana toimii neljä kuukautta tuomioistuinharjoitteluaan suorittanut notaari. Ennen 1.1.2010 Riihimäen ja Hyvinkään käräjäoikeuden käsittelivät itse omat sakonmuuntoasiansa. Nykyisin sakon muuntorangaistustapaukset Hyvinkään ja Riihimäen toimipaikkojen kesken jaetaan siten, että Kanta-Hämeen syyttäjänvirastosta saapuvat asiat käsitellään Riihimäellä ja Järvenpään syyttäjänvirastosta tulevat asiat Hyvinkäällä. Kaikki notaarit siirtyivät Hyvinkäälle 1.1.2010 jälkeen ja heille määrättiin oma yhteinen sihteeri. Sakon muuntoistuntoja alettiin pitää kaksi kertaa

kuussa, kerran Hyvinkäällä ja kerran Riihimäellä. Syksyllä 2010 sakon muuntoasioiden kaksinkertaistumista pidettiin notaarien sihteerin kannalta erityisen työllistävänä. Siksi Hyvinkäällä otettiin käyttöön järjestelmä, jossa kaikki toimistosihteerit toimivat kukin vuorollaan sakon muuntoasioiden sihteerinä Hyvinkäällä, ja notaarien oma sihteeristö istuu Riihimäellä suorittavat sakon muuntotapaukset. Viime aikoina on myös ehdotettu, että notaarien sihteeristö alkaisi toimia pöytäkirjanpitäjänä vain Hyvinkäällä käsiteltävissä sakon muuntoasioissa, ja yksi Riihimäen sihteereistä käsittelee siellä istuttavat sakon muuntoasiat.

Vuoden 2010 loppuun asti vangittujen tapaukset käsiteltiin Riihimäellä. Sakon muuntoistunto pidettiin vankilassa joka toinen kuukausi. Vuoden 2011 alusta vangitun tapauksia alettiin käsitellä normaaleissa istunnoissa, myös Hyvinkäällä.

6.2 Vireilletulo

Sakon muuntorangaistus tulee vireille Hyvinkään käräjäoikeudessa syyttäjän lähettämällä muuntorangaistusvaatimuksella tai muuntorangaistusasiaa käsittelevällä haastetodistuksella. Muuntorangaistusvaatimus ja haastetodistus kummatkin osoittavat sakotetun tiedot, haastamisen ja tuomioistuinkäsittelyn paikan ja ajankohdan, haastamisen tiedoksiannon, syyttäjän vaatimuksen sekä tiedot maksamatta jääneistä sakoista.

Jokaiselle uudelle muuntorangaistusvaatimukselle annetaan diaarinumero yleiskansliassa siten, että koneella olevaan niin sanottuun manuaaliseen sakon muuntodiaarilistaan kirjataan vastaajan nimi, muuntorangaistusvaatimuksen saapumispäivä, ensimmäinen käsittelypäivä, asiaa lykättäessä viimeisin lykkäyspäivä, ratkaisupäivämäärä, ilmoitus tyytymättömyyden ilmoituksesta tai valituksesta tai molemmista sekä päivästä, jolloin asiakirjat lähetettiin Oikeusrekisterikeskukselle. Sakon muuntodiaari on asiakirja, jossa allekkain löytyvät meneillään olevan vuoden kaikki henkilöt, joille on haettu sakon muuntorangaistusta. Diaarinumero syntyy siten, että kullekin vastaajalle annetaan seuraava vapaa numero, jonka määrää se, kuinka mones tapaus se on tämän vuoden aikana. Diaarinumero muodostuu kirjaimista MR, vuodesta sekä vastaajan tapaukselle numerojärjestyksessä annetusta numerosta eli on näin ollen esimerkiksi muotoa MR 11/32.

6.3 Valmistelu

Kun muuntorangaistusvaatimus on saanut diaarinumeron yleiskansliasta, menee se sakon muuntoasioista vastaavalle sihteerille. Sihteerillä on hallussaan myös lykätty sakon muuntotapaukset, jotka hän ottaa esille laatiessaan juttuluetteloa. Juttuluettelo on asiakirja, joka sisältää kaikki seuraavan sakon muuntokäsittelyn tiedot, kuten esimerkiksi oikeuden puheenjohtajan, pöytäkirjanpitäjän, syyttäjän, istuntosalin numeron, kellonajan sekä kaikkien vas-

taajien nimet. Juttuluetteloon merkitään ensimmäiseksi lykätty tapaukset ja vasta tämän jälkeen uudet tapaukset aakkosjärjestyksessä. Juttuluetteloita kopioidaan reilusti siten, että yksi menee puheenjohtajalle, yksi syyttäjälle, yksi yleiskanslian oveen tiedoksi, yksi haastemiehille, yksi istuntosalin oveen ja yksi jää sihteerille itselleen. Kukin sakon muuntorangaistusasia laitetaan erilliseen muovitaskuun, jotta paperit pysyvät hyvässä järjestyksessä.

Mikäli muuntorangaistusmenettelyn vastaajana on vanki, tulee kyseiseen vankilaan lähettää faksilla kysely siitä, haluaako vastaaja olla henkilökohtaisesti paikalla tulevassa istunnossa. Tätä kutsutaan vankitilaukseksi. Mikäli vankia ei voida toimittaa käräjäoikeuden istuntoon, vankilanjohtajalle esitetään vankitilauksessa pyyntö, että hän täyttäisi vankitilauksen mukana tulleen esteilmoituksen ja toimittaisi tämän käräjäoikeuden yleiskansliaan.

Ennen pääkäsittelyä notaari tilaa sakkorekisteriotteen. Istunnon ollessa maanantaina, tilaa notaari saldomuutokset torstaina, jotta ne ovat perjantaina katsottavissa. Sakkorekisteriotteen perusteella hän tekee valmiiksi muuntoihin liittyvät laskutoimitukset. Notaarin on myös tarkistettava, onko sakon muuntamiselle lailliset perusteet. Tarkistettavia asioita ovat muun muassa sakotetun henkilötiedot, jolloin varmistetaan se, että sakotettu henkilö on sama kuin muuntorangaistava henkilö. Myös haasteen tulee olla annettu oikein tiedoksi, eli muuntorangaistusvaatimukseen on merkitty oikea käsittelypäivä ja kellonaika, oikea tuomioistuin ja sen toimipaikka, vähintään kuukauden haasteaika sekä ilmoitus siitä, että asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Sakkorangaistuksen tulee olla myös lainvoimainen eikä se saa olla vanhentunut. Sakotetun täytyy asua tai hänet on tavattu tuomiopiiristä eli oikeasta forumista. Notaarin tulee myös tarkistaa, että sakotettu ei ole varusmies tai vastaava, sakko ei ole rangaistumääräysmenettelyssä annettu, tai että kyseessä ei ole alle 18-vuotiaana tehty rikos.

6.4 Pääkäsittely

Pääkäsittelyssä paikalla ovat puheenjohtajana toimiva notaari, pöytäkirjanpitäjänä sihteeriksi sekä syyttäjä. Puheenjohtaja käy syyttäjän kanssa läpi ennen istuntoa mahdolliset saapuneet kuitit sekä sen, mitä aiemmin on sovittu maksuista, kuinka paljon suorituksia on pitänyt tulla ja kuinka monta päiväsakkoa on jäljellä. Vaikka kaikki vastaajat on kutsuttu paikalle samaan aikaan, on istunnossa käytössä eräänlainen käsittelyjärjestys, jonka mukaan ensimmäiseksi käsitellään vankilasta tulleet, sitten lykätty paikalla olevat, näiden jälkeen uudet paikalla olevat ja viimeiseksi poissaolevat. Haastemies ilmoittaa istuntosaliin ennen pääkäsittelyn alkua, ketkä vastaajista ovat paikalla. Sihteeriksi ympyröi omasta juttulistastaan ne henkilöt, jotka ovat saapuneet paikalle ja nämä käsitellään ensin. Lisäksi sihteeriksi merkitsee juttuluetteloon paikallaolevien lisäksi päiväsakkojen määrän, muuntopäivät, mahdollisen lykkäyspäivän ja lykkäyksen perusteet, summan, jolla vastaaja pystyy lyhentämään sakkojaan sekä syyttäjän

kommentit. Lykättyissä jutuissa vastaajalle on tapana antaa muistilappu uudesta käsittelypäivästä. Notari tekee omat muistiinpanonsa istunnossa kunkin tapauksen muistilapulle, johon on jo laskenut valmiiksi muuntopäivien lukumäärän sekä merkinnyt prosessuaaliset edellytykset tarkistetuiksi.

Pääkäsittelyssä paikalle saapuvan henkilöllisyys tarkistetaan ja tämän jälkeen kerrotaan, mitä asiaa käsitellään, miten asian käsittely etenee sekä annetaan puheenvuoro syyttäjälle. Syyttäjä esittää muuntovaatimuksen vaatimalla sakkojen muuntamista vankeudeksi, johon sakoitettu pyrkii halujensa ja kykyjensä mukaan puolustautumaan, esittää omat mielipiteensä ja perustelee vastaustaan. Usein paikalle saapuva vastaaja haluaa lisää maksuaikaa, joka tarkoittaa käsittelyn lykkäystä. Uusissa tapauksissa vastaajan kanssa käydään läpi sitä, mikä on johtanut maksukyvyttömyyteen, miten asia tulisi muuttumaan, ja mikä olisi realistinen summa, jolla vastaaja voisi jatkossa lyhentää sakkojaan. Jo lykättyissä tapauksissa käydään usein läpi sitä, mitä on edellisessä istunnossa sovittu lyhennyssummaksi, onko vastaaja maksanut sovituksen mukaisesti, ja voidaanko summaa esimerkiksi korottaa. Puheenjohtaja kysyy vastaajan pyytäessä lykkäystä syyttäjältä, vastustaako tämä lykkäystä, ja tämän jälkeen puheenjohtaja julistaa päätöksen. Paikalle saapuvien käsittelyn jälkeen vuorossa on niiden henkilöiden tapausten käsittely, jotka eivät saapuneet paikalle. Puheenjohtaja vielä kuuluttaa varmuuden vuoksi henkilöt sisään, ja jos he eivät ole saapuneet myöhässäkään paikalle, alkaa puheenjohtaja syyttäjän kanssa käydä läpi numerojärjestyksessä vastaajien tapauksia siten, että puheenjohtaja luettelee nimen kerrallaan, kertoo tilanteen ja ehdottaa joko muuntamista, sillensä jättämistä ja joissakin tapauksissa lykkäystä, jonka syyttäjä hyväksyy tai hylkää.

6.5 Jälkitoimet

Pääkäsittelyn jälkeen sihteeri laatii päätös- ja pöytäkirja -asiakirjapohjan valmiiksi notaarille, joka allekirjoittaa asiakirjan seitsemän päivän kuluttua tuomion julistamisesta. Päätöspohjat ovat valmiina koneella, joista sihteeri valitsee juttulistaan merkitsemien muistiinpanojensa pohjalta sopivan asiakirjapohjan, johon hän kirjoittaa vastaajan tiedot, päätöksen ja siihen johtaneet syyt. Päätöspohjat, jotka ovat valmiiksi koneella, ovat lykkäyspäätös, muuntamatta (alle 12 pv), muuntopäätös (useita sakkoja), muuntopäätös (yksi sakko), sillensä (maksettu) ja tutkimatta. Päätöspohja tallennetaan diaarinumerollaan erilliseksi tiedostoksi koneelle käsittelypäivän nimiseen kansioon. Notari voi vielä hioa päätöspohjia, jonka jälkeen hän tulostaa kaksi allekirjoitettavaa kappaletta sekä ottaa tarvittavat kopiot allekirjoittamastaan päätöksestä.

Lykättyistä päätöksistä Oikeusrekisterikeskukselle lähetetään noin kuukauden sisällä päätöksen julistamisesta alkuperäinen eli allekirjoitettu päätös sekä kopio vastaajan oikeudelle antamasta mahdollisesta maksukuitista. Syyttäjä ja vastaaja, joka ei ole ollut läsnä asian käsitte-

lyssä saavat kumpikin kopion päätöksestä. Käräjäoikeuden arkistoon jää alkuperäinen päätös ja pöytäkirja lykkäyksestä. Muunnetuissa ja sillensä jätetyissä päätöksissä Oikeusrekisterikeskukselle lähetetään alkuperäinen päätös, kopio viimeisimmästä tai viimeisimmistä sakkorekisteriotteista sekä kopio tiedoksiantotodistuksesta. Käräjäoikeuden arkistoon arkistoidaan normaalisti alkuperäinen päätös sekä tämän lisäksi allekirjoittamaton päätös vuosittaiseen diaariksiin aakkosjärjestykseen.

Mikäli asiassa on ilmoitettu määräajassa tyytymättömyyttä, tulee päätöksen loppuun merkitä omaksi kohdaksi tyytymättömyyden ilmoitus, joka sisältää valituksen määräpäivän sekä vastavalituksen määräpäivän. Myös tieto siitä, onko vastaaja toimittanut valituskirjelmän vai ei, on kirjattava päätöksen loppuun. Jos päätöksestä valitetaan, tulee Kouvolan hovioikeuteen lähettää oikeaksi todistettu jäljennös pöytäkirjasta, alkuperäinen muuntorangaistusvaatimus, alkuperäiset lykkäyspöytäkirjat, tiedoksiantotodistus, kopiot sakkorekisteriotteista, vankitilausasiakirjat sekä hovioikeuden työkappale päätöksestä, joka ei sisällä allekirjoitusta ja tyytymättömyydenilmoitusmerkintää.

6.6 Notaarin rooli prosessissa

Hyvinkäällä notaareja on kolme. Heistä viimeiseksi tullut saa ratkaista summaarisia velkomusasioita ja hakemusasioita. Keskimäinen saa tehdä ratkaisuja yksinkertaisissa riita-asioissa sekä toimia puheenjohtajana yhden tuomarin istunnossa hakemus-, rikos- ja sakon muuntoasioissa. Vanhin saa istua puheenjohtajana lautakuntakokoonpanoissa vähäisissä rikosasioissa sekä jäsenenä kolmen tuomarin kokoonpanossa siviiliasioissa.

Notaarin rooli sakon muuntoasioiden käsittelyssä rajoittuu pääasiassa muuntorangaistuksen määräämistä koskevien edellytysten tarkastamiseen, mahdollisten muutopäivien laskemiseen, puheenjohtajana toimimiseen sekä päätösten allekirjoittamiseen. Mikäli notaari huomaa asiakirjoissa sellaista, jota sihteeri ei ole nähnyt, tiedustelee hän asiaa kyseisestä asiasta tietävältä taholta. Muun muassa saldotietoja on jouduttu tarkentamaan, kun ne ovat olleet puutteellisia. Notaari on myös muuten yhteydessä eri tahoihin. Ulosotto toimittaa perimiskuitteja, mikäli vastaaja on maksanut sakkonsa ulosottoon. Notaari lähettää syyttäjälle epä-määräiset sähköpostitse tulleet kuitit ja lausumat ennen istuntoa, jos on epäselvää sakosta ja siitä, kenelle se kuuluu. Käräjäoikeuden on myös ilmoitettava ja palautettava asiakirjat viralliselle syyttäjälle, jos huomaa asian ratkaisemiselle olevan jonkin esteen (Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 3:15). Kahden notaarin haastatteluissa selvisi, että heidän toimivat eroavat toisistaan jonkin verran. Kummankin notaarin mielestä sakon muuntorangaistusjärjestelmä on hyvä, jos tapauksia ei lykätä loputtomiin. Toinen notaareista ottaisi vankeusrangaistuksen rinnalle vaihtoehdoksi yhdyskuntapalvelun, josta näkee olevan hyötyä myös yhteiskunnalle. (Kuparinen 2011; Korhonen 2011.)

6.7 Sihteerin rooli prosessissa

Sihteerin rooli sakon muuntorangaistusten käsittelyssä on suuri. Haastatellessani vuonna 2008 sakon muuntoasioita käsitellyttä sihteerää, sain sellaisen kuvan, että vuoden 2008 lakimuutoksen jälkeen sakon muuntotapaukset vähenivät huomattavasti ja siten myös niiden työllistyvyys. Ennen lakimuutosta henkilöllä saattoi olla viisi eri sakkoa, joista vain kaksi muunnettiin. Erottelu tuotti lisää töitä ja vaikeutti huomattavasti asioiden käsittelyä. Haastatteleman sihteerin ei pitänyt sakon muuntoasioiden käsittelyä kuitenkaan liian työllistävänä ja käsitteli niitä mielellään. Hänen mielestään sakolla sovitettavien rikosten muuntaminen vapausrangaistukseksi on hieman ristiriitaista, ja henkilöt ovat usein syrjäytyneitä ja vähäosaisia. (Virta 2011.)

Haastattelin myös notaarien omaa sihteerää, joka aloitti sakon muuntojen käsittelyn vuoden 2010 alusta. Hän piti sakon muuntorangaistusten käsittelyä hyvin työllistävänä ja näki ongelmia muun muassa lisääntyneet väärin haastamisen tapaukset. Muuntorangaistusmenettely on hänen mielestään hyvä heille, jotka ovat varattomia, mutta halukkaita kuitenkin maksamaan sakkojaan. (Romppanen 2011.)

7 Hyvinkään käräjäoikeuden sakon muuntoasioiden päätökset

7.1 Muuntorangaistusvaatimusten määrä

Maaliskuun 2009 ja maaliskuun 2011 välisenä aikana Hyvinkään käräjäoikeuteen saapui 608 sakon muuntorangaistusvaatimusta. Vuoden 2009 maaliskuun ja joulukuun välisenä aikana käsiteltiin 205 asiaa, mutta seuraavana vuonna, 2010 määrä oli jo paljon suurempi, 332 asiaa. Tämä johtui siitä, että vielä vuonna 2009 Hyvinkään käräjäoikeus ja Riihimäen käräjäoikeus olivat erillisiä virastoja, mutta 1.1.2010 Riihimäen käräjäoikeus yhdistyi Hyvinkään käräjäoikeuteen. Vuoden 2011 tammikuusta maaliskuuhun mennessä muuntoasioiden määrä oli 71. Tarkasteluajankohdalla Hyvinkään käräjäoikeudessa käsitellyistä tapauksista 85 prosenttia vastaajista oli miehiä ja 15 prosenttia naisia.

7.2 Muuntopäätökset

Tarkasteluajankohtana vuonna 2009 Hyvinkään käräjäoikeus muunsi yhteensä 127 tapausta vankeudeksi. Miesten osuus tästä oli 82 % ja naisten 18 %. Muunnetuista päätöksistä kolmelle määrättiin muuntopäätöksensä 60 päivää vankeutta. Vuonna 2010 muuntotapauksia oli 173, joista miesten osuus oli 84 % ja naisten 16 %. Yhdelle henkilölle tuomittiin 60 päivää vankeutta. Vuoden 2011 ensimmäisen kolmen kuukauden aikana muuntopäätöksiä tehtiin yhteensä 35. Näistä miesten osuus oli 89 % ja naisten 11 %. Yksi henkilö määrättiin suorittamaan muuntorangaistuksena 60 päivää vankeutta.

Suoritus aika	03/2009-12/2009	01/2010-12/2010	01/2011-03/2011
4-10 päivää	47	67	9
11-20 päivää	61	70	17
21-30 päivää	11	17	4
31-40 päivää	4	12	4
41-60 päivää	4	7	1
Yhteensä	127	173	35

Taulukko 1. Muuntorangaistusten pituudet 03/2009-03/2011

7.3 Lykätyt päätökset

Vuoden 2009 tarkasteluajankohtana lykättiin yhteensä 51 asiaa, joista miesten osuus oli 86 % ja naisten 14 %. Vuonna 2010 määrä oli 88, joista miesten ja naisten osuudet olivat samat kuin edellisvuotena. Vuoden 2011 alkukuukausina lykättiin yhteensä 20 asiaa, joista miesten osuus oli 65 % ja naisten osuus 35 %.

7.4 Muuntamatta jätetyt päätökset

Vuoden 2009 tarkasteluajankohtana jätettiin muuntamatta kymmenen tapausta. Alle 12 päiväsakon tai 120 euron tapauksia oli yhdeksän ja alle 18-vuotiaana rikoksen tehneen nuoren tapauksia yksi. Vuonna 2010 määrä oli 18, joista alle 12 päiväsakon tai 120 euron tapauksia oli 14 ja alle 18-vuotiaana rikoksen tehneen nuoren tapauksia neljä. Vuoden 2011 alussa muuntamatta jätettiin neljä tapausta, joista kolme tapausta koski alle 12 päiväsakon tai alle 120 euron tapauksia ja yksi alle 18-vuotiaana rikoksen tehnyttä nuorta.

7.5 Sillensä jätetyt päätökset

Vuoden 2009 tarkasteluajankohtana julistettiin sillensä jättämispäätöksiä yhteensä 17. Vuonna 2010 määrä oli 44 ja vuoden 2011 alussa kuusi. Sekä vuonna 2010 että 2011 kävi ilmi, että vastaaja oli kuollut, joten muuntorangaistusta ei enää vaadittu. Muissa tapauksissa sakot todettiin maksetuiksi.

7.6 Tutkimatta jätetyt päätökset

Vuoden 2009 tarkasteluajankohtana ei tutkimatta jätettyjä päätöksiä tarvinnut tehdä, mutta seuraavana vuonna näitä tehtiin yhteensä 12. Tapauksia ei voitu tutkia, sillä vastaajaa ei oltu haastettu siten, että hänelle olisi jäänyt kuukausi aikaa maksaa sakko ennen oikeudenkäyntiä. Myös haasteessa olevan väärän osoitteen ja päivän vuoksi tapauksia jätettiin tutkimatta. Vuo-

den 2011 alussa tutkimatta jätettiin kuusi, jotka kaikki johtuivat siitä, että vastaajalle oli ilmoitettu väärä aika tai paikka. Yleistä oli, että käsittelypaikaksi oli ilmoitettu Riihimäen käräjäoikeus, joka yhdistyi Hyvinkään käräjäoikeuteen.

7.7 Oikaisu ja muutoksenhaku

Vuoden 2009 tarkasteluajankohtana päätöksiä oikaistiin yhteensä viisi, vuoden 2010 aikana kolme ja vuoden 2011 alussa yksi. Näissä tapauksissa päätöksen julistamisen jälkeen oli käynyt ilmi, että sakotettu oli maksanut osan muunnetuista sakoista ennen oikeudenkäyntiä, joten päätös tuli oikaista. Päätös oikaistiin sellaiseksi, kuin se olisi muodostunut siinä tapauksessa, että käräjäoikeus olisi saanut tiedon tapahtuneesta maksusta ajoissa. Vuonna 2009 kaksi henkilöä ilmoitti tyytymättömyytensä tuomioon, mutta vain yksi valitti päätöksestä hovioikeuteen asti. Vuonna 2010 tyytymättömyydenilmoituksen teki kaksi henkilöä, jotka kummatkin valittivat päätöksestä hovioikeuteen. Vuoden 2011 alussa ehti Hyvinkään käräjäoikeuteen ilmoittaa tyytymättömyydestään vain yksi henkilö, joka ei jatkanut valitusta.

7.8 Johtopäätökset ja pohdinta

Hyvinkään käräjäoikeuden päätöksistä on huomattavissa sakonmuuntoasioiden käsittelyn väheneminen. Vaikka tarkkoja lukuja ei pystytä nostamaan esiin vertailuvuoden 2009 vuoksi, voi vähenemisen huomata muun muassa siten, että jos Riihimäen ja Hyvinkään käräjäoikeus olisivat vielä vuonna 2010 olleet erillisiä virastoja, olisi esimerkiksi Hyvinkään tapausten määrä vähentynyt karkeasti laskettuna noin 20 prosentilla ja vankeudeksi muunnettujen päätösten määrä noin 32 prosentilla.

Päätöksistä on havaittavissa, että sakon muuntoasian käsittelyyn paikalle tuli 608 kutsutusta henkilöstä 119, joka tarkoittaa vain 20 prosenttia. Sakotetun läsnäolo olisi kuitenkin monessa tapauksessa tämän edun mukaista. Sakotetun henkilökohtaiset olosuhteet ja elämäntilanteiden muutokset eivät tule asiasta päättävän tuomioistuimen tietoon, jollei hän itse tule kertomaan niistä. Vaikka syyttäjillä on periaatteessa velvollisuus selvittää sakon maksamattomuuden syitä, ovat syyttäjät käytännössä tässä asiassa melko passiivisia. (Lappi-Seppälä 2000, 165, 169.) Tiedottamista olisi hyvä lisätä ja painottaa haastamisen yhteydessä sitä, että vastaajan kannattaisi tulla sakon muuntoasian käsittelyyn puolustamaan oikeuksiaan.

Vuodesta 2010 lähtien myös virheet haastamisissa ovat tutkimuksen perusteella lisääntyneet. Tämän vuoksi muuntoasian pääkäsittelyssä joudutaan julistamaan tutkimatta jätetty tuomio, joka vie aikaa ja vaivaa. Vaikka vastaaja saapuisikin paikalle, ei asiaa voida ratkaista, sillä prosessuaaliset edellytykset eivät tällöin ole täyttyneet.

8 Kehitysehdotukset

8.1 Tutkimatta jätetyt päätökset

Hyvinkään käräjäoikeudessakin on tapauksia, jossa vastaaja on haastettu väärin sakon muuntoasian käsittelyyn. Hänelle on ilmoitettu väärä aika tai paikka, tai ne ovat puuttuneet kokonaan haastetodistuksesta. Myös tapauksia, joissa yhden kuukauden määräaikaa ennen istuntoa ei ole noudatettu, on paljon. Tapaukset jätetään näissä tapauksissa tutkimatta ja palautetaan Oikeusrekisterikeskukselle. Moni käräjäoikeus sijaitsee lähellä poliisiasemaa, ja parhaimmissa tapauksissa poliisi jakaa käräjäoikeuden kanssa saman rakennuksen. Siksi olisikin suotavaa, että asiaa ei palautettaisi enää haastamisvaiheeseen Oikeusrekisterikeskukselle, vaan käräjäoikeus antaisi tapauksen suoraan poliisille uudelleen haastettavaksi. Näin säästettäisiin aikaa ja vaivaa. Myös haastemiesten oikeutta haastaa vastaaja uudelleen sakon muuntoasian käsittelyyn tulisi miettiä. Pohtia voisi muun muassa sitä, että helpottaisiko se ratkaisun antamista, säästäisikö Oikeusrekisterikeskuksen aikaa vai työllistäisikö se liikaa haastemiehiä heidän omien töiden ohella. Joissakin tilanteissa uudelleen haastamisen voisi mielestäni jopa unohtaa. Esimerkiksi jos haastamisaika olisi jäänyt liian lyhyeksi, mutta sakotettu olisi saapunut paikalle, voisi asian käsittelyä lykätä siten, että vastaaja saisi kuukauden haasteajan edukseen. Jos taas haasteen sisällössä olisi ollut puutteita, voisi tuomioistuimien esittää korjatun vaatimuksen ja perusteet ja tarvittaessa lykätä asiaa.

8.2 Päätösten luominen

Päätösasiakirjojen luominen vie paljon aikaa ja on työlästä. Asiakirjan luominen olisi muutettavissa helpommaksi. Tällä hetkellä kukin päätös tehdään siten, että otetaan koneelta valmis pohja, joka tallennetaan diaarimerolla omaan kansioonsa ja muokataan sitten kyseistä tapausta vastaavaksi. Tämänlainen manuaalinen päätösasiakirjojen luominen voi johtaa virheisiin, mikäli päätöspohjaan on vahingossa tallennettu joitakin tietoja, ja ne unohtetaan muuttaa kyseiseen tapaukseen sopiviksi. Koska kaikki muut asiakirjat tehdään asianhallintajärjestelmällä, olisi sakon muuntorangaistusasiatkin varmasti jotenkin siirrettävissä samaan tai omaan järjestelmään, joka helpottaisi niiden luomista ja vähentäisi sihteerin työtä merkittävästi.

8.3 Tiedottaminen paikalle saapumisen tärkeydestä ja päätöksestä

Oikeudenkäyntiin haastamista tulisi kehittää siten, että vastaajalle korostettaisiin haastamistilanteessa oikeuden käsittelyyn saapumisen tärkeyttä. Monet pelkäävät oikeuden edessä oloa, eivätkä tiedä, että oikeus on usein myötämielinen ja mieluummin antaisi vastaajalle maksuaikaa kuin tuomitsisi tämän vankilaan suorittamaan sakkorangaistusta vapausrangaistuksena.

Ellei vastaaja saavu paikalle, sakon muuntoasiasta päättävät henkilöt eivät ole yleensä tietoisia maksukyvyttömyyteen johtaneista syistä, kuten esimerkiksi vastaajan mahdollisista elämäntilanteen muutoksista ja siten joutuvat perustamaan ratkaisunsa usein vain kahteen asiakirjaan, haastetodistukseen ja sakkorekisteriotteeseen ja tuomitsemaan henkilön vankilaan. Tämän vuoksi olisi pyrittävä siihen, että yleensä passiivisina pysyvät vastaajat saataisiin paremmin osallistumaan sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevaan oikeudenkäyntiin.

Vastaaja ei saa kirjallista päätöstä sakon muuntamisesta vankeudeksi. Vain lykkäyksestä lähetetään tieto vastaajalle, jos hän on ollut poissa asian käsittelystä. Muutoin vastaajalla on itse oikeus ottaa selvää siitä, mitä oikeus on päättänyt. Olisi kohtuullista ja hyvien tapojen mukaista lähettää tieto vastaajalle siitä, että hänen sakkonsa on muunnettu vankeudeksi. Tämä ei työllistäisi sihteerä sen enempää kuin tiedon lähettäminen muillekaan tahoille.

8.4 Tiedottaminen

Opinnäytetyötä tehdessä huomasin myös erään mielenkiintoisen seikan. Käräjäoikeus ei saa jälkeenpäin tietoa niistä tapauksista, joista on tehnyt muuntopäätöksen. Olisi varmasti mielenkiintoista seurata, kuinka moni lopulta suoritti todella sakkonsa vankeutena, kuinka moni maksoi ennen vankilanporteille menoa ja kuinka moni vankilassa saapumispäivän jälkeen viiden arkipäivän kuluessa.

9 Lopuksi

Tutkimuksen tuloksista huolimatta haluan lopuksi tuoda vielä esiin tämän vuoden huhti-heinäkuun sakon muuntopäätöksien lukuja, joita olen selvittänyt työpaikallani Hyvinkään käräjäoikeudessa. Vaikka tapausten määrä oli jo vähenemässä maaliskuun 2011 lopussa, tilanne on muuttunut. Huhtikuun aikana tapauksia käsiteltiin 25, joista 11 tapausta muunnettiin vankeudeksi. Toukokuun aikana tapauksia oli 26, joista 15:sta tehtiin muuntopäätös. Kesäkuussa tapausten määrä oli 29 ja 15 henkilöä tuomittiin suorittamaan maksamattomat sakkonsa vankeutena. Heinäkuussa tapauksia oli jo 36, joista 21 muunnettiin vankeudeksi. Tämä osoittaa valitettavasti sen, että sakon muuntorangaistustapaukset ovat nopeaa vauhtia kasvamassa kuukausittain.

Järjestelmään on pyritty kuitenkin luomaan takeet siitä, että sakon maksamiselle annetaan riittävät mahdollisuudet ja rajoitetaan tarpeetonta ja kohtuutonta muuntorangaistuksen käyttöä. (Lappi-Seppälä 2000, 163.) Muuntorangaistusjärjestelmän säilyttäminen on koettu tarpeelliseksi rangaistusjärjestelmän uskottavuuden vuoksi. Muuntorangaistuksen uhka ei ole kuitenkaan osoittanut erityisen tehokkaaksi sakon maksuun kannustavaksi tekijäksi, sillä tehtyjen selvitysten perusteella sakon muuntorangaistukseen tuomitut henkilöt ovat usein varat-

tomia, päihdeongelmaisia ja asunnottomia henkilöitä. Uhan poistamisen on kuitenkin arveltu voivan vähentää maksukykyistenkin henkilöiden maksuhaluttomuutta sekä sakkojen käyttöä rangaistuksena. Mikäli muuntorangaistuksen käytöstä päätettäisiin luopua kokonaan tai osittain, voisi vaaraksi tällöin syntyä vankeusrangaistusten lisääntyminen. (HE 203/2006.)

Jäämme odottamaan Oikeusministeriön asettaman toimikunnan selvitystyön tuloksia ja sitä, löydetäänkö vankeusrangaistuksen rinnalle jokin yhdyskuntaseuraamus, jolla syytetty voisi suorittaa muuntorangaistuksensa sekä sitä, voidaanko sakon muuntorangaistusta koskevaa lainsäädäntöä mahdollisesti uudistaa ja rangaistusjärjestelmää kehittää.

Lähteet

Painetut lähteet

Aamuposti 3.5.2011. Ministeriö: Sakkouudistus ei lisännyt rikoksia. Viitattu:18.5.2011.

Frände, D. 2005. Yleinen rikosoikeus. Edilex libri. Suomentaja Wahlberg, M. Helsinki: Edita Prima.

Koskinen, P. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsinki: Yliopistopaino.

Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo: Werner Söderström lakitieto.

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Prima.

Melander, S. 2010. Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsinki: Yliopistopaino.

Utriainen, T. 1989. Rikosten rangaistukset ja muut seuraamukset. Mänttä: Mäntän kirjapaino.

Sähköiset lähteet

Oikeuslaitos. 2011. Käräjäoikeudessa käsiteltävät asiat. Viitattu:11.5.2011.
<http://www.oikeus.fi/9299.htm>

Oikeuslaitos. 2011. Tuomioistuimet. Viitattu:11.5.2011. <http://www.oikeus.fi/4315.htm>

Oikeusrekisterikeskus. 2011. Sakon muuntorangaistus. Viitattu:19.5.2011.
<http://www.oikeus.fi/oikeusrekisterikeskus/13536.htm>

Wikipedia. 2011. Käräjäoikeus. Viitattu:11.5.2011.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/K%C3%A4r%C3%A4j%C3%A4oikeus>

Wikipedia. 2010. Tuomiopiiri. Viitattu:11.5.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Tuomiopiiri>

Julkaisemattomat lähteet

Elina. Korhonen. 2011. Notaarin haastattelu 19.4.2011.

Hyvinkään käräjäoikeuden työjärjestys. 2010. Viitattu:11.5.2011.

Lea. Romppanen. 2011. Notarien sihteerin haastattelu 20.4.2011.

Riikka. Kuparinen. 2011. Notaarin haastattelu 20.4.2011.

Virta. Päivi. 2011. Sihteerin haastattelu 19.4.2011.

Virallislähteet

Hallituksen esitys 76/2005 (HE 76/2005)

Hallituksen esitys 203/2006 (HE 203/2006)

Kuivajärvi, K. 2003. ”Rikas maksaa rahallaan, köyhä selkänahallaan” - tutkimus sakkovankien vankilaurasta. Oikeus 2/2003. Viitattu:23.5.2011. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3480.pdf>

Oikeusministeriö. 2010. Toimikunta valmistelevaan yhteiskuntaseuraamusten kokonaisuudistusta. Viitattu:18.5.2011. <http://www.om.fi/1247668271127>

Oikeusministeriö. 2010. Toimikunnan asettamispäätös. Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu:18.5.2011. <http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlapptype=BlobServer&SSURLcontainer=Default&SSURLsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline; filename=asettamiskirje.pdf&SSURLsscontext=Satellite Server&blobwhere=1284990898818&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Rautio, J. 2001. Muuntorangaistuksen määrääminen käräjäoikeudessa. Lakimies 4/2001. Viitattu:23.5.2011. <http://elektra.helsinki.fi/se/l/0023-7353/99/4/muuntora.pdf>

Savolainen, J. 2004. Sakon muuntorangaistus -säännöksiin ehdotetuilla muutoksilla halutaan vähentää sakkovankien määrää. Edilex 19.11.2004. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/6770.html?search=1>

Savolainen, J. 2007. Alle 20 päiväsakon sakkoja ei muunneta enää vankeudeksi. Edilex 2.2.2007. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/13391.html?search=1>

Savolainen, J. 2009. Lainmuutokset toimivat toivotusti -sakkovankien määrä vähentynyt 40 prosenttia. Edilex 3.7.2009. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/21071.html?search=1>

Savolainen, J. 2010a. Yhdyskuntaseuraamus ei sellaisenaan sovellu sakon muuntorangaistukseksi -Toimikunta valmistelevaan yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistusta. Edilex 11.1.2010. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/22720.html?search=1>

Savolainen, J. 2010b. Lainmuutokset purevat -vankeja ja yhdyskuntaseuraamuksissa olevia aikaisempaa vähemmän. Edilex 21.1.2010. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/22825.html?search=1>

Savolainen, J. 2010c. Sakkojen muuntamista koskeva lainmuutos vähensi sakkorikosten kustannuksia - varattomat eivät ryhtyneet rötöstelemään. Edilex 10.12.2010. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/26301.html?search=1>

Surakka, J. 2011. OM oikoo TV-uutisten väitteitä: Sakkouudistus ei lisännyt rikoksia. Edilex 7.3.2011. Viitattu:18.5.2011. <http://www.edilex.fi/uutiset/27331.html?search=1>

Viljanen, P. 2006. Sakon muuntorangaistusta koskevien säännösten uudistamishankkeista. Edilex Asiantuntijakirjoitukset 19.9.2006. Viitattu:23.5.2011. <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3649.pdf>

10 Liitteet

10.1 Säädosluettelo

Haastemieslaki 505/1986

Laki sakon täytäntöönpanosta 672/2002 (Sakon täytäntöönpanoL)

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993

Rikoslaki 39/1889 (RL)

Valtioneuvoston asetus sakon täytäntöönpanosta 789/2002

Vankeuslaki 767/2005 (VankL)